

22. junij 1941 — ustanovitev
Glavnega poveljstva slovenskih
partizanskih čet

Začelo se je v Bernardovi hiši

V nedeljo, 22. junija 1941 se je bliskovito razširila novica, da je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo. Ta dan so se v stanovanju pri Filipu Bernardu na Vodnikovih cesti 27 v Ljubljani sestali člani Centralnega komiteja KP Slovenije in člani Vojaške komisije pri CK KP Slovenije in ustanovili Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet kot vojaško vodstvo oborožene borbe Slovenskega naroda proti okupatorjem. Za komandanta so imenovali Franca Leskoška, za namestnika dr. Aleša Beblerja, za komisarja pa Borisa Kidriča, ki ga je v začetku julija 1941 nasledil Miha Marinko. Kasneje so postali člani Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet še Oskar Kovačič, Miloš Zidanšek in Stane Žagar kot predstavniki Komunistične partije, dr. Marijan Breclj kot predstavnik krščanskih socialistov in Dušan Podgornik kot predstavnik demokratičnega krila Sokola.

Plamen upora je zagorel v Šiški

Centralni komite KPS in Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet sta na svoji prvi seji sredi julija 1941 sklenila, da se v Sloveniji prične oborožen napad proti okupatorjem 20. julija 1941. Z navodili o pričetku vstaje v Sloveniji so odšli iz Ljubljane: Stane Žagar na Gorenjsko, Miloš Zidanšek na Štajersko, Oskar Kovačič na Primorsko, dr. Aleš Bebler na Notranjsko in Dolenjsko, Miha Marinko v Belo krajino.

Do vstaje proti okupatorjem je najprej prišlo na območju današnje občine Ljubljana-Šiška. Plamen upora, ki ga je zanetila Šmarogorska partizanska skupina 22. julija 1941 v Tacnu pod Šmarno goro, se je kmalu razširil po vsej Sloveniji. Kmalu zatem, v noči od 27. na 28. julij, je vstaja vznikla v kamniškem okrožju, od koder se je razširila še v ostale predele Gorenjske, na Štajersko in na Ljubljansko pokrajino. Ob oboroženih akcijah in bojih z okupatorji pa so se ustvarjale nove partizanske skupine, čete in bataljoni. V prvem letu narodnoosvobodilnega boja je delovalo v Sloveniji že 38 partizanskih čet in 6 partizanskih skupin, ki so bile vključene v osmih bataljoni.

Na kritiko, izraženo na posvetovanju Vrhovnega štaba, za komandante in komisarje glavnih poveljstev jugoslovanskih pokrajin 26. septembra 1941 v Stolicah pri Krupnju, kjer se je med drugim ugotavljalo tudi, da je razvoj narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji prepočasen, je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet takoj ob povratku slovenskih udeležencev tega posvetovanja Franca Leskoška in Mihe Marinka izdelalo načrt o večjih akcijah in bojih proti okupatorjem.

Ob sodelovanju članov Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in vojaških strokovnjakov so borci Prvega štajerskega bataljona v noči od 7. na 8. oktober 1941 napadli Šoštanj, 19. oktobra 1941 so borci Prvega polbataljona »Ljubo Šercer« napadli Lož pri Starem trgu in naslednji dan so borci Borovniške čete in Krimskega bataljona uničili vojaško skladišče z municijo v Bezuljaku pri Cerknici. Borci dolenjskih čet so v noči 1. novembra napadli nemško postojanko na Bučki, gorenjski partizani bivšega Kamniškega in Storžiškega bataljona pa so v noči od

4. na 5. december 1941 uničili železniški most preko Ljubljane v Presarjah. Posebno pomembna v prvem letu partizanskih bojov je bila decembrska vstaja na Gorenjskem. Val upora proti nemškemu okupatorju je zajel Poljansko, Selško in Zgornjesavsko dolino in Bohinjski kot. Cankarjev bataljon je 12. decembra 1941 popolnoma uničil na obronkih Mladega vrha pri Rovtah v Selški dolini nemško policijsko četo, ki je štela 53 mož, od katerih jih je padlo 45, teže ranjenih pa je bilo 7. Decembrska vstaja je še posebno važna zato, ker so Nemci predvideni načrt o izselitvi Slovencev iz Gorenjske po teh dogodkih opustili.

Reorganizacija enot

• Zima 1941—1942 je bila izredno dolga. Sneg je zapadel že v drugi polovici oktobra in ležal do konca marca. Da ne bi slovensko partizanstvo zaradi hude zime in stalnih sovražnikovih napadov utrpelo preveliko izgub, so se večje partizanske enote porazdelile v manjše skupine in skupince. Spomladi 1942 pa je partizanstvo v Sloveniji ponovno in še močnejše zaživelo. Ustanavljale so se nove partizanske čete in bataljoni. Po naredbi Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet aprila 1942 o reorganizaciji partizanskih enot so bili ustanovljeni odredi in grupe odredov.

• Tudi v Glavnem poveljstvu slovenskih partizanskih čet so nastale spomladi 1942 spremembe. Stane Žagar, ki je deloval na Gorenjskem, je padel v borbi z Nemci 27. marca 1942 na Planini pri Crnemgrobju, Miloš Zidanšek je padel v borbi z Italijani 7. februarja 1942 na Hribarjevem na Notranjskem kot komandant bataljona »Ljubo Šercer«, Dušana Podgornika so Italijani ustrelili kot talca 13. junija 1942 v Gramozni jami v Žalah pri Ljubljani, Oskarja Kovačiča so Italijani aretirali 10. decembra 1942 na Primorskem, nakar je bil obsojen na 30 let zapor, kjer je zbolel, umrl je 31. januarja 1944 v Ljubljani. Po aretaciji Mihe Marinka 8. decembra 1941 v Ljubljani je Boris Kidrič ponovno postal komisar Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, aprila 1942 pa ga je zamenjal Ivan Maček.

• Zveza med Glavnim poveljstvom slovenskih partizanskih čet in partizanskimi enotami je spomladi 1942 zelo oslabela. Kontrola italijanske policije v Ljubljani in žična meja med centrom mesta Ljubljane in njeno okolico je preprečevala neposredno zvezo med štabi partizanskih enot in Glavnim poveljstvom slovenskih partizanskih čet. Zato je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet zapustilo Ljubljano in odšlo spomladi 1942 na osvobodeno ozemlje na Dolenjsko.

Program KPS in OF je bil uresničen

• Italijanskemu okupatorju s poletno ofenzivo leta 1942 proti partizanskim enotam na osvobodeno ozemlje ni uspelo uničiti narodnoosvobodilne vojske in ne narodnoosvobodilnega gibanja. Tudi članstvo Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet je preostalo ofenzivo. Po ofenzivi se je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet nekaj časa zadrževalo v Podlipoglavu pri Ljubljani, nato pa je delovalo od novembra 1942 do aprila 1943 v Polhograjskih Dolomitih.

• Spričo politične in vojaške situacije v Sloveniji po italijanski ofenzivi in nastanku bele garde je bila v Glavnem poveljstvu slovenskih partizanskih čet za večjo učinkovitost potrebna reorganizacija. Z odlokom Izvršnega odbora OF 1. oktobra 1942 so bili v Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet imenovani: Ivan Maček za komandanta, Boris Kidrič za politkomisarja, Jaka Avšič pa za namestnika komandanta. V takšnem sestavu je delovalo Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet do konca maja 1943. Zaradi posebnih nalog, ki jih je prevzel Boris Kidrič v Osvobodilni fronti, je bil za politkomisarja Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, ki se je že od januarja 1943 imenovalo Glavni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije (NOV in POS), imenovan Boris Kraigher, za njegovega namestnika pa Ivan Kavčič, za načelnika štaba pa je bil imenovan Milovan Šaranović. Z ustanovitvijo operativnih con pa so bili ustanovljeni tudi pri Glavnem štabu NOV in POS operativno-organizacijski in obveščevalni odseki. S takšno organizacijo je Glavni štab NOV in POS lahko neposredno vodil operativne cone. Pod tem vodstvom so bile ustanovljene ob kapitulaciji Italije septembra 1943 divizije in korpusi. Konec septembra 1943 je postal komandant Glavnega štaba NOV in POS Franc Rozman-Stane, po njegovi tragični smrti novembra 1944 pa je postal komandant Dušan Kveder, Boris Kidrič pa ponovno postane politkomisar. Tak sestav v vodstvu Glavnega štaba NOV in POS je ostal do osvoboditve.

• Pod tem vodstvom so narodnoosvobodilne enote 9. maja 1945 iz slovenske zemlje izgnale nemškega okupatorja in osvobodile Koroško, Slovensko Primorje in Istro. Tako je bil izpolnjen tudi program Komunistične partije in Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Rezka Traven

Lanskoletna povorka je bila privlačna paša za oči